

Andres Urrutia

Jose Mari Satrustegiren itzalpean...

Larritu dira, dagoeneko, lerro hauen irakurle batzuk, Jose Mari Satrustegi nafar euskaltzale gartsuaren heriotza euskal kulturaren goiburuan jarrita 2003. urte honetan. Joanaren zaporea, bistan da, ahaztuxea izaten da pil-pileko azken boladen aurrean. Izatez, aldako txoriak dira nagusi orain, kultura eta herrigintza mailan. Funtsa, pisua eta zentzua erakusten dutenak, aldiz, iraganaren gatibu aurkezten zaizkigu, behinolakoa izan zena gaurko egoera paradisutsuak arras gainditurik izango balu bezalaxe.

Sobera ditugu halakoak. Sobera ere, beharbada, boladako gehiegikeriak. Ukaezinak, bestalde, egokitu eta gaurkotzeko premiak, betiere, euskarri sendo eta irmoak, euskararen gintza erro-errotik jar dezaketenak, Euskal Herriaren lurraldeetan.

Tankera horretakoak asmatu eta praktikan ezarri zituen Satrustegi zenak, Nafarroan ez ezik, euskararen geografia osoan ere. Hartara, gero euskaldun baten haziak erein eta artez desberdindu zituen lan horren eskakizunak, maila teorikoan eta ikerketan —horra haren gidaritzapeko *Fontes Linguae Vasconum*—, nahiz zeregin egunero-koagoetan —*Suplemento en Vascuence de la Institución Príncipe de Viana*, bestelako liburuak, hitzaldiak, artikuluak, hamaika ikastola eta ekimen euskaltzaleren sustapen-lana—. Luze joango litzateke, ezbairik gabe, hark ondutako emaitzen zerrenda plazaratzea.

Emaitza horiek, haatik, ezin ezkuta haren aldarte eta tenore eragilea. Hagiografian amildu beharrik ez dago, nafarraren giza tenorea aipu goienetan jarri ahal izateko. Jakin izan zuen Satrustegik, euskara eta Nafarroa zirela eta, aldiari aldiko eta tokian tokiko inguruabarrak neurt-

zen eta zertzen, beti-beti euskararen aurrerakada lortzeko. Dohain bereizi zitzaion hori, eta, jakina, esku onez erabili zuen.

Erantzukizunak aurrez aurre hartzekoa zen, ihesaldiei muzin eginez. Ahoan bilorik gabe aldarrikatu zuen, Euskaltzaindiak hala erabakita —bera ere tarteko, noski—, euskararen batasuna ezinbestekoa zela euskara aitzinatze-ko. Era berean, Euskararen Akademian ardurak bereganatu zituen, zuzendaritzaren zereginetan partaide izanik. Euskaltzaindiaren norabidean, ezin aitzi, zerikusi handia izan zuen Satrustegiren ekinak.

Sarri-askotan izaten dira eztabaidagai gure artean euskararen oraina eta geroa. Arrangura latza izaten dugu hori, eta bakoitzak berea plazaratzen du, saiakera luze, artikululu mamitsu nahiz iritzi-kontu xumeetan. Aldazale zein egongura izan, gure hizkuntzaren nondik norakoak artegatzen ditu euskaltzaleak. Egingarria da politika bera euskal herrialde guztietan edo bakoitzak bere xehetasun propioak al ditu? Kinka larri horretan eredugarri Satrustegiren jokamoldea, egundo ere Nafarroako izaera zokondoratu ez zuena.

Nafarra zen, eta nafar izate horrek ematen zion hari euskalduntasuna. Harrabots handiko adierazpenik gabe, hark erakutsi zigun guztiz egingarri zela Nafarroaren nortasuna aintzat hartu eta osterantzeko euskal lurraldeetan euskararen aldeko langintza gauzatzea.

Itzali zaigu Jose Mari Satrustegi, beharren genuenean, Nafarroako eta Euskal Herriko euskalgintzak bera lema-zain ziur eta heldua ikusten zuenean. Hura zen belaunaldien arteko estekadura eta lotura, berriagoen makurrak eta lerrakerak zuzentzen zekiena, ekinak ematen duen ja-kinduria ezaugarri zuela.

—Euskaltzalea eta euskaltzaina—. Halaxe esan diote Satrustegiri, bi horiek barne-muinean loturik baitzituen berak. Euskaltzalearen eta euskaltzainkidearen gorpuari Arruazun agur egin genionean, jakin bagenekien, hura itzali arren, haren itzala babesleku eta sorospide genuela, luze eta zabal balia dezagun.

Adiorik ez, adixkide!

... eta justiziaren atzaparretan...

Horazioen *Beatus ille* gogoangarria dator burura euskal kulturaren 2003. urteko giro judiziala gogoratzean. *Orixe*-k jarri zizkion euskal hitzak latindar idazleari, nor noiz den zorionduna agertzeko. «... Auzilari eta aundizuen jauregira ez da beñere joango...» laburbildu zuen olerkariak bere nahirik kutunena eta barrukoena, jendaurrean eta gatazka itsuetatik ihes egiteko.

Tamalez, behin baino gehiagotan egokitu zaie azken garaiotan euskalgintzan ari diren frankori justiziaren jau-regira agertu beharra. Ez, bistan da, euren nahiaz, ezpada epaileen eraginez. Halaxe zabaldu da susmoaren hodei beltza euskararen alorrean. Aurreko terrorismoaren salaketak ekarri du oraingoan zerga-iuzurraren ezpata euskaltzale batzuen izenetara.

Bakea nahi zuen olerkari erromatarrak bere bizi-jorretan jarduteko. Bakea ere behar du kultur giroak, hitza eta iritzia elkarrekin trukatzeko eta gizabidean aitzinatze-ko. Bat-bateko zurrunbiloak, hala ere, zirikatu eta harrotu ditu euskalgintzaren bazterrak. Inon direnak eta ez direnak entzun, ikusi eta irakurri ditugu, euskalgintzaren barnekoak gogor astinduz.

Sinestezina bada ere, berriro sortu da betiko planteamendua, eta justiziaren izenean aldarrikatu zaizkigun sarekadek asaldatu egin gaituzte. Legea eta antolamendu juridikoa aipatu zaizkigu ostera ere, epaileek egin behar dituzten ikerketak eta azterketak zurrizteko. Bego. Ez dut nik hori aurkaratuko, are gutxiago legea bera egunero aplikatu behar dudanean. Bai, ordea, urte askotako erakutsia duten hainbaten espetxeratzea kritikatu, gerogarenean funts eta ganoragabekoa izan ohi dena, sekulako kalteak —pertsonalak nahiz bestelakoak— alfer-alferrik sortu dituen.

Zilegi bekit, hortaz, atxilotuen alde agertzea, eraz eta moldez eska daitekeelako kontu-ematea, eurotako askok argi esan duten moduan. Amorrua, herra, gorrotoa eta higuina dira horren emaitzak, hain zuzen ere, Euskal Herrian sobera ditugunak. Beste horrenbeste, gorroto eta erdeinu hutsean oinarritutako teinkada eta ahari-topekak.

Luze joko du euskalgintzaren epaiak. Beldur naiz, halaber, ez ote den ezerezean geratuko. Axola zait, bestalde, euskalgintza bera ez ote dugun zalantzapean jarriko, ustez sarekaden aurkako bulkada horiek bideratuko dutela soil-soilik euskararen geroa.

Zernahi gisaz, eginkizun ditu euskalgintzak bestelako esku-erakutsiak, inork bidegabe ezarri dion delituaren susmopetik ateratzeko eta gizarteari erakusteko berez dago-kiona, alegia, euskararena bultzatu eta garatzea. Eta hori, jakina, ezin gauza daiteke, amorruek eta herrak gorabehe-
ra, pentsamendu bakarreko alderditik, aniztasunaren es-parrutik baino. Zin-zinezko aniztasuna, iritzi guztiak ber-din-berdin aintzat hartu eta bideratzen dituen eta aurrei-ritziak eta inoren bazterketak onartzen ez dituen, norbe-rarenari —eta ez bestearenari— beti ekin eta ekin jardun gabe.

... biziraupena bermatu gabe

Bada, nolanahi ere, zertaz kezka eta ardura non jarri eus-kal kulturaren eta euskalgintzan. 2003. urte honek soka be-retik ekarri ditu halakoak.

Ispiluari begira jarri eta zilborresteaz kanpoko zerbait gehiago ikusteko parada bilatuz gero, laster atzematen di-ra euskalgintzaren gabeziak eta deusezak, azaleko emait-zek eta ondorioek estali ezinekoak.

Norbaitek dagoeneko pentsatu du ea berriro nato-
rren, ohi bezalaxe, hiltamuzko lantzuak eta agolinako ne-garrik erakustera. Krokodiloarenak izanik ere, uxa ditza-dan horiek nire asmoetatik. Etor bitez, gisa ez bertsuan, bestelako premiak, euskararen esparru estrategikoei heldu eta behar diren bezala lantzekoak.

Itzulietara nabilenik ere pentsa dezake beste batek, 2003. urteko hau, eginaren bidetik baino, eginkizunaren alderditik baitarabilt. Fanfarroi ari izan gara, merkatuaren zati txikitxo bat hartuta, euskararen alorretik. Plazaratu beharrik eraginda, isileko lana ahaztu zaigu, arian-arian zimentarri eta sendo habeak lurrean sustraitzen dituen.

Euskara noranahi zabaldu nahi eta euskara bera —gizartea lekuko— oztopo dugu, irakaskuntzatik kanpoko ogibideak erdiesteko. Etenak ditugu hainbatetan, euskaraz ikastolan hasi, euskaraz unibertsitatean jarraitu —ez be-ti— eta lanbidearena gauzatzeko orduan euskara bera baz-ter utzi behar dugunean. Arazoak zaizkigu eguneroko go-rabeheretan gaiak euskaraz landu beharrak, erdaren itsaso zabal bezain errazak aldamenean eskaintzen dizkigula at-seginak eta atsedanak.

Bestela ere, ardura barik bizi izan ditugu euskal kul-turaren erakundeek pairatzen dituzten baliabide ezak eta gabeziak, komunikabideetan arrakastatsu dabiltzan beste gertaera batzuetan inolako damurik gabe diru-parrastada ederrak xahutzen direla. Falta izan dugu 2003. urtean ere, salbuespenak bazter utzita, euskal kulturaren erakundet-ze-gogoa.

Horren truk, gero eta sarriago, mota askotako atxiki-menduak eskatu zaizkigu euskaltzaleoi, batzuen eta besteen egitasmoak jokoan direla. Itsumustuan goaz baten eskue-tatik besteen altzora, ondo-ondo jakin gabe zer eskatzen zaigun, zeren edo noren izenean eskatzen zaigun, euska-raren ala interes jakin batzuen mesederako.

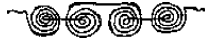
Egitasmo baten berri izan dugu azken hilabeteetan. Horren ildo esanguratsuenak ere plazaratu dira Ibarretxe lehendakariaren eskutik. Haragoko urrats politiko baten tresna izan nahi du horrek, eta eztabaidagai datorkio eus-kal gizarteari, proposatzaileak ere hala esanda.

Euskararen ofizialtasuna da ageriko testu horretan. Horretarako esamoldea, aldiz, orain dela hogeita bost ur-tekoaren tankerakoa. Asmamen gehiago eskatzea, mentu-raz, ezinezkoa zen une honetan, politikaren nonzeberri horiek zoko eta zokomoko guztiak betetzen dituztenean. Nago ea euskarak ez ote duen gehiago merezi, ofizialtasu-naren aldarrikatze hutsaren gainera, berari aitortzeko Euskal Herriaren historian duen berezko izatea eta aiurria.

Berezkotasun horrek ekarri beharko luke, ezbairik ga-be, hizkuntza-araubide zabalago eta sakonago baterako aurrerapausoa, euskal kultura eta euskalgintza lotu-loturik baitaude euskal gizartearen etorkizunarekin. Zoritxarrez,

oso gutxi entzun eta irakurri izan da aurten autu horren inguruan. Hori ere, ezbaiaren errekan, adostasungai izan beharko dugu noizbait.

Susmopean hasi genuen urtea, eta halaxe bukatzea ere nahi digute batzuek. Euskalgintza aspalditik estali duen hegada beltza —togaduna nahiz gorbatarik gabe-koa—, urte-hondarrean ere harroxko dator. Berori gainditzeko tenorean, ni neu behintzat, adoretzu jokatzeko prest nago, *obrak mintzo* titulupean. Adorekiderik bai?¶

Josemari Velez de Mendizabal

Balantze atipikoa

Auskalo Medemen zorioneko pelikula horrek muga-historiak kontatzen ote dituen —kritiko batek esan berri duenez— edo espainiar optikatik begiratuta diferentzia salbaezinak markatzen dizkigun espainiar sentsibilitaterako. Alde horretatik nahiko lasai nagoen arren, bada zailantza izpi bat arduratzen nauena: izango ote gara gai euskaldunak sarrarazi gaituzten zurrumbilo ero honetatik onik ateratzeko?

Txikitako adiskide batek arestian gogoratzen zidanez, bagenituen garai hartan joko polit pare bat, kaniketan ari ginenean, «Lekak» eta «Bizkarrekoak» deitzen genituenak (erdal Arrasate hartan «jugar a lecas y a bizcarreco» esaten genuen). Laguna ez zen inoiz oso trebe izan joko haieran eta berak zioenez, jokoan kanika mordoa galtzeaz gain, sekulako zartada galantak jasotzen zituen bizkarrean jolaskideek eskainita, jokoaren arauak markatzen zuten moduan. Beti makurtuta, beti jipoitua... eta kanikarik gabe. Horixe izan zen lagunaren patua, jolas haiei betiko agur esatea egokitu zitzaion bitartean.